

Podplukovník Ing. Milan Zdímal

VOJENSTVÍ v hromadných sdělovacích prostředcích ČSSR

V rámci příprav k realizaci usnesení předsednictva ÚV KSČ z 26. 7. 1967 „O branné výchově a propagandě“ byl na jaře 1967 uskutečněn sociologický výzkum vybraných hromadných sdělovacích prostředků o informacích o vojenství.

Záměrem výzkumu bylo zjistit rozsah a utřídit obsah informací o vojenství a konfrontovat je s požadavky na hromadné sdělovací prostředky ČSSR v systému branné výchovy.

Vybranými hromadnými sdělovacími prostředky ČSSR byly:

- Rudé právo,
- Mladá fronta,
- Práce.

Časový úsek výzkumu: rok 1966.

Výzkum bylo koncipován jako součást komplexní teoreticko-empirické sociologické analýzy branného systému ČSSR.

Výzkumnou vědeckou procedurou byla monografická procedura, výzkumnou technikou byla sociologická technika obsahové analýzy.

Informace o „vojenství“ je každá informace, jejímž obsahem jsou společenské jevy s určujícím znakem organizovaného, masového ozbrojeného násilí, a to informace jak o skutečné činnosti (tj. válka, intervence, ozbrojené puče), tak i přípravné činnosti (příprava k ozbrojenému zápasu, vojenskopolitická činnost ve válce a v míru, vojenskotechnická činnost atd.).

„Informace“ jsou podle tiskového zákona ČSSR: „Zprávy, údaje, fakta a názory uveřejňované v periodickém tisku a v ostatních hromadných informačních prostředcích ve všech formách publicistiky“ (§ 3, odst. 3 zák. č. 81/1966, částka 36 Sb.).

Četnost informací o vojenství

V roce 1966 bylo v denících uveřejněno (viz tabulku 1):

Tabulka 1

Deník	Úhrnný počet všech informací	Z toho	
		slovní	obrazové
Rudé právo	3887	3630	257
Mladá fronta	2785	2458	327
Práce	1721	1535	186

Porovnal jsem celkový rozsah informací o vojenství v Rudém právu za období

leden—únor 1966 s celkovým rozsahem informací v Rudém právu za leden—únor 1960 a zjistil, že se rozsah informací zvýšil v průměru o 39,97 %. Zvýšení je způsobené především podstatným rozšířením informací o soudobých omezených válkách (Vietnam 1966) a jen menší části rozšířením informací o vlastních ozbrojených silách.

Podle informací orgánů MNO v údobí od dubna do října 1965 bylo v našem tisku věnováno otázkám obrany a našich ozbrojených sil v průměru 0,5 % rozsahu.

Rozsah informací o vojenství, jak byla zjištěna v sociologickém výzkumu, ukazuje tabulka 2.

Z tabulky je zřejmé, že z celkového rozsahu informací o vojenství zabírají informace o ČSLA jen velmi malou část.

Usnesení předsednictva ÚV KSČ ukládá: „Zvýšit informovanost veřejnosti o životě našich ozbrojených sil a ukazovat jejich práci jako společensky nutnou, užitečnou a náročnou“. Současně požaduje, aby „branná propaganda v našich hromadných sdělovacích prostředcích pozbyla charakteru kampaňovitosti“, získala více prostoru a stala se trvalou součástí celkového programového zaměření těchto prostředků.

Informace v tabulce svědčí o tom, že rozsah informací v roce 1966 se zvýšil proti roku 1965 v průměru jen nemálo.

O celkovém zvýšení informovanosti naší veřejnosti o životě ČSLA v denním tisku na vyšší kvalitativní úrovni, jak to ukládá citované usnesení, nelze zatím hovořit.

Zjišťovat rozvrh informací o ČSLA v centrálním denním tisku v roce 1967 bylo mimo rámec výzkumu. Lze však hypoteticky předpokládat, že ani letos nedošlo k požadovanému rozšíření těchto informací. Naopak, např. v Rudém právu vzhledem k rozšíření jeho celkového rozsahu, poklesla relativní četnost informací o ČSLA.

Skladba informací

Je-li celkový úhrn veškerých informací o vojenství v každém zkoumaném deníku 100 %, pak informace věnované speciálně československému vojenství (vojenská politika státu, činnost ozbrojených sil, příprava branného systému naší společnosti atd.) činí v jednotlivých denících (viz tabulku 3):

Ze schématu je zřejmý nejen absolutní počet informací o čs. vojenství ve zkoumaných denících, ale i jejich rozdílná relativní váha; dále relativní podíl slovní a obrazové informace, tj. fotomateriálů a štočků. Jak absolutně, tak i relativně je největší podíl informací o ČSLA v Mladé frontě.

To jsou však pouze výchozí zjištění. Důležitá je skladba a struktura úhrnných

Tabulka 2

Deník	Měsíc roku 1966	Rozsah veškerých informací		Rozsah informací o vojenství vcelku		Rozsah informací o ČSLA	
		cic*)	%	cic	%	cic	%
Rudé právo	leden	152 380	100	9 621	6,08	441	0,29
	únor	128 142	100	12 161	9,49	1947	1,52
	říjen	163 962	100	10 745	7,46	1338	0,93
Mladá fronta (**)	leden	77 400	100	4 611	6,96	790	1,02
	únor	70 300	100	6 501	9,25	577	0,82
	říjen	80 100	100	7 417	9,26	1651	2,06
Práce	leden	74 700	100	3 827	5,12	351	0,47
	únor	68 400	100	4 256	6,22	517	0,76
	říjen	81 000	100	4 887	6,03	1045	1,29

*) Rozsah informací byl měřen v základní jednotce typografické měrné soustavy, tj. v cicerech (cic.).

**) Šířka sloupce v MF (10 cic) přepočítána kvůli souměřitelnosti na šířku sloupce u RP a P, tj. na 12 cic.

Tabulka 3

Deník	Počet všech informací o čs. vojenství		Z toho			
			ze slovních informací		z obrazových informací	
Rudé právo	376	9,6 %	343	9,4 %	33	12,8 %
Mladá fronta	473	16,9 %	360	14,6 %	113	34,5 %
Práce	206	11,9 %	173	11,3 %	33	17,7 %

informací o ČSLA. Jak se na ní podílejí jednotlivé tematické celky?

Je to zřejmé z tabulky 4.

Z tabulky je především patrná **silná váha vojenskopolitických informací**, především pokud jde o vojenskou politiku ve vztahu k vietnamské válce a o další obecné vojenskopolitické otázky (odbrojení atd.). Podobně je tomu u většiny ostatních armád a jejich států.

Druhým nejčastějším námětem všech deníků je **vojenskohistorická problematika**. Významné místo má námět „vojenský ceremoniál“ (tzn. přehlídky, oficiální přijetí, udílení vyznamenání apod.). Až na Práci je tento námět relativně čtenější než námět o hlavní činnosti našich ozbrojených sil v míru, tj. jejich bojová příprava k ozbrojenému zápasu v možné válce.

Další závažná tematika, **vojenskotechnická**, je zastoupena pouze v Mladé frontě, která také jediná soustavně se věnovala popularizaci vojenské techniky v čs. ozbrojených silách.

Mizivě jsou zastoupeny další klíčové tematické oblasti činnosti čs. ozbrojených sil, např. politická příprava a činnost politického aparátu, příprava vojáků z povolání, vojáků základní služby a vojáků v záloze.

Činnost čs. ozbrojených sil je tak v našem centrálním denním tisku podstatně pokřivena. Vedlejší činnosti — ceremoniál, vojenská historie, vedlejší funkce ekonomická, kulturně výchovná — jsou v informacích hlavní a hlavní činnost — bojová a politická příprava — je na druhém či úplně podružném místě.

Tabulka 4

Námětový celek	Podíl námětu z celku všech informací o čs. vojenství v jednotlivých denících		
	Rudé právo	Mladá fronta	Práce
Vojenská politika ČSSR obecně	9,4 %	5,9 %	6,8 %
Vojenská politika vzhledem k vietnamské válce	31,9 %	24,7 %	26,7 %
Ekonomická a kulturně výchovná funkce ČSLA	8,4 %	6,6 %	12,1 %
Bojová příprava ČSLA	6,4 %	3,8 %	13,1 %
Politická příprava v ČSLA	1,6 %	1,9 %	0,0 %
Sociální skupiny v ozbrojených silách	4,3 %	4,2 %	4,4 %
Příprava teritoria, státního aparátu, CO	3,7 %	2,8 %	5,4 %
Vojenská technika	0,9 %	11,3 %	0,5 %
Vojenská historie	18,4 %	22,3 %	14,1 %
Vojenský ceremoniál	9,9 %	10,4 %	8,7 %
Zbylé náměty vcelku	5,1 %	6,1 %	8,2 %
Celkově námětů	100 %	100 %	100 %

Lze namítnout, že tento celkový roční obraz nevystihuje změny, k nimž došlo v informovanosti čtenářů centrálního denního tisku v druhé polovině roku 1966, a to především v důsledku cvičení s voj- sky „Vltava“.

Zkoumání časového rozložení informací o čs. vojenství na základě podrobné a předběžné zprávy z výzkumu poskytuje tyto údaje:

- výrazné „špičky“ v nakupení informací byly v květnu (přehlídka) a v září — říjnu („Vltava“),
- podstatný pokles informací na prů- měrné četnosti je v listopadu,
- časový graf potvrzuje nárazovost in- formací o bojové přípravě i to, že ani „Vltava“ nebyla dostatečným popudem k podstatné změně v celkové skladbě in- formací.

Z tabulky je zřejmá i **relativní převaha informací o jednotlivých funkcích čs. ozbrojených sil**, (ekonomická, kulturně výchovná a násilná) nad informacemi o **bo- jové přípravě vojsk**. Centrální denní tisk zřejmě vychází z určitého myšlenkového stereotypu nezbytnosti informovat pře- děvším o vedlejších funkcích našich ozbro- jených sil. Podstatně opomíjí psychiku pří- jemce informací, tj. čtenáře v produktiv- ním věku. Opomíjí i požadavek návaz- nosti informací na ty myšlenkové stereo- typy, které si čtenář o problematice vo- jenství vůbec a o čs. ozbrojených silách pevně vytvořil v průběhu školní branné přípravy, v období předvojenské výchovy a především v průběhu vojenské základní služby. Tyto myšlenkové stereotypy se týkají především základní problematiky války a míru, základních funkcí ozbroje- ných sil. Tyto stereotypy nemohou infor-

mace o vojenství v centrálním denním tisku podstatně měnit a změnit.

Za této situace je nutné vyžadovat od centrálních hromadných sdělovacích pro- středků především poskytování aktuálních informací o klíčové činnosti vlastních ozbrojených sil, o bojové přípravě, o vlast- ní technice a o činnosti hlavních sociál- ních skupin v ozbrojených silách. Tabulka však ukazuje informace o těchto sociál- ních skupinách slabě. To je v podstatném rozporu s jedním z výrazných trendů sou- dobého vojenství, způsobeného vědecko- technickou revolucí, totiž trendu profe- sionalizace ozbrojených sil, růstu význa- mu a rozsahu činnosti inženýrsko-tech- nických kádřů a dalších kádřů specialistů z povolání.

Údaje z tabulky i další zjištění uka- zují, že podíl informací o sociálně poli- tické podstatě branného systému a o čin- nosti jeho jednotlivých složek je mizivý až nulový. To je výrazem **podstatného ne- souladu mezi reálnou, objektivně existu- jící činností jednotlivých složek branného systému ČSSR a mezi mizivou až nulovou informací o této činnosti**. Nejvýraznější je tento paradox v přípravě obyvatelstva k obraně vlasti, již se zúčastňují doslova milióny lidí, zatímco informace o této činnosti jsou v hromadných sdělovacích prostředcích ČSSR prakticky nulové.

Skladba informací o spojencích a a o nepříteli

Kvantitativní údaje výzkumu svědčí o tom, že **informace o vojenství spojenec- kých zemí Varšavské smlouvy jsou pod- statně nižší**, než počty informací o vojen- ství možného nepřítele. Potvrzuje to ta- bulka 5.

Tabulka 5

Subjekt	Počet informací v r. 1966		
	Rudé právo	Mladá fronta	Práce
Varšavská smlouva	48	55	50
NATO	145	81	68
Sovětská armáda	160	130	57
Americká armáda	542	373	186
Armáda NDR	20	18	2
Armáda NSR	277	166	80
Polská lidová armáda	30	23	9
Francouzská armáda	111	82	49

Tabulka 6

Námět	Deník	Armáda						
		ČSSR	SSSR	USA	NDR	NSR	Pol-sko	Fran-cie
Vojenská politika všeobecně	RP	35	14	67	5	68	1	27
	MF	28	11	34	1	32	—	19
	P	14	4	9	1	20	—	20
	Celkem	77	29	110	7	120	1	66
Vojenská politika ve vietnamské válce	RP	118	27	152	1	15	3	10
	MF	115	17	91	2	4	1	4
	P	55	3	34	—	2	1	—
	Celkem	288	47	277	3	21	5	14
Vedení ozbrojeného zápasu ve vietnamské válce	RP	—	5	117	—	1	—	—
	MF	—	2	97	—	1	—	—
	P	—	—	44	—	1	—	—
	Celkem	—	7	258	—	3	—	—
Bojová příprava ozbrojených sil	RP	23	20	74	1	55	2	14
	MF	23	15	60	5	27	2	8
	P	27	7	45	—	29	1	4
	Celkem	74	42	179	6	111	5	26
Příprava teritoria, stát- ního aparátu a civilního obyvatelstva	RP	14	1	17	—	13	—	—
	MF	13	—	7	—	2	—	1
	P	11	1	4	—	5	—	1
	Celkem	38	2	28	—	20	—	1
Vojenská technika	RP	3	4	55	—	4	—	38
	MF	53	5	52	—	—	—	35
	P	1	1	30	—	—	—	20
	Celkem	57	10	137	—	4	—	93
Vojenská historie	RP	71	49	13	3	82	13	8
	MF	105	41	6	3	76	10	6
	P	29	19	8	—	8	2	1
	Celkem	205	109	27	6	166	25	15
Vojenský ceremoniál	RP	37	32	4	2	4	7	3
	MF	49	25	—	3	1	7	2
	P	18	17	—	1	1	5	1
	Celkem	104	74	4	6	6	19	6
Celkový počet všech námětů o daném subjektu	RP	376	160	542	20	277	30	111
	MF	473	130	373	18	166	23	82
	P	206	57	186	2	80	9	49
	Celkem	1051	347	1101	40	523	62	242

Novinářský žánr	Relativní četnost žánrů v denících		
	RP	MF	P
Zpráva, informativní článek	87,25 %	86,98 %	88,99 %
Komuniké, deklarace, dokumenty	0,66 %	0,65 %	1,56 %
Komentář, recenze	7,30 %	4,39 %	6,12 %
Rozhovor, beseda	0,25 %	1,26 %	0,59 %
Populární vědecké sdělení	1,14 %	0,04 %	0,20 %
Reportáž	1,02 %	4,55 %	1,56 %
Fejeton, kurzíva, satira	1,54 %	0,77 %	0,26 %
Vzpomínky, paměti	0,30 %	1,26 %	0,46 %
Ostatní žánry	1,54 %	0,08 %	0,26 %

Z toho vyplývají pochopitelně závažné otázky.

Jakou skladbu mají informace o jednotlivých zahraničních armádách? Kterým námětům jejich činnosti se informace především věnují? Jaká je relace mezi informacemi o hlavních a vedlejších činnostech v té nebo oné armádě?

Kvantitativní údaje poskytuje tabulka 6.

Z tabulky vyplývá výrazná převaha informací o hlavní činnosti ozbrojených sil nepřítelů, tj. především o bojové přípravě, o technice, o přípravě teritoria USA a NSR atd. Naproti tomu převaha informací o spojeneckých armádách je v historické a ceremoniální tematice.

To je hlavní, závažný obsahový nedostatek informací o spojenci a o nepříteli.

Informace o NATO jsou rovnoměrněji rozloženy v celém roce, zatímco informace o Varšavské smlouvě se vyskytují pře-

devším v červenci (porady v Bukurešti) a v září — v ostatních měsících jsou informace mizivé nebo vůbec nulové.

Formální stránka informací o vojenství

Usnesení předsednictva ÚV KSČ o opatření na úseku hromadných sdělovacích prostředků ukládá vedle pravidelného zařazování kratších informací zařazovat především soustavnější a hlubší hodnocení základních tendencí v oblasti propagandy.

Ve výzkumu byla zkoumána i formální stránka informací o vojenství, a to pokud jde o četnost jednotlivých novinářských žánrů. Celkové relativní četnosti jsou v tabulce 7.

Přehled ukazuje výraznou převahu zpráv a informativních článků, popřípadě běžných komentářů, na úkor hlubších základních hodnocení především formou populárních vědeckých sdělení.

Kvantitativní údaje o rozsahu a obsahu informací o vojenství ve zkoumaných centrálních denících, zjištěné sociologickým výzkumem, vyžadují přijmout podstatná opatření ke změně systému informací o vojenství v centrálním denním tisku tak, aby byly uvedeny v život a rozpracovány požadavky usnesení předsednictva ÚV KSČ z 28. července 1968.

Informace o vojenství v centrálním denním tisku jsou podstatnou doplňkovou informací o aktuálních otázkách vojenství. Jsou určeny především občanům v produktivním věku po jejich návratu ze základní vojenské služby. V centrálním mládežnickém tisku jsou určeny i mládeži v předvojenské přípravě od 15—18 let a povojenské mládeži do 30 let. Navazují na základní informace, získané příjemci, tj. čtenáři během branné přípravy a výchovy na školách, v předvojenském věku a během základní vojenské služby. Jejím základním politickým zámyslem je pozitivně ovlivňovat mínění a postoje občanů na úseku brannosti v aktuálních otázkách vojenství, a to v duchu vojenské politiky strany.

Pokud jde o celkový rozsah informací v centrálních denících o vojenství vůbec, jsou ve svém celku dostatečné. Nepostačující jsou informace o čs. ozbrojených silách.

Nevyhovující rozsah informací o ČSLA, zjištěný v roce 1965, trval i během roku 1966 a trvá zřejmě i nadále. To vyžaduje **podstatně rozšířit informace o čs. ozbrojených silách.**

Celková skladba informací podle hlavních subjektů je nevyhovující vzhledem k preferenci informací o nepříteli, o jeho koalicích a o dalších subjektech na úkor ozbrojených sil vlastních, spojeneckých a koalice Varšovské smlouvy. Vyžaduje to **změnit tuto disproporci tak**, aby v celkovém trendu tvořily:

— informace o čs. ozbrojených silách	1/4 informací,
— informace o socialistickém vojenství a o dalších subjektech	asi 1/4 informací,
— informace o kapitalistickém vojenství	asi 1/4 informací,
— informace o zbývajících subjektech	asi 1/4 informací.

Pokud jde o obsah informací, zatímní obsahové složení informací o vlastních a spojeneckých ozbrojených silách je jednostranné především v důsledku preferování informací o funkcích ozbrojených sil, o vojenskohistorických a ceremoniálních otázkách, a to na úkor informací o bojové přípravě ozbrojených sil, o činnosti dalších složek branného systému státu a o technické a ekonomické problematice.

Těžiště informací o vlastních a spojeneckých ozbrojených silách je nutné přesunout na tyto hlavní, opomíjené oblasti činnosti, s dalším rozšířením informací o bojové přípravě polních, teritoriálních a záložních ozbrojených sil. **Informace o vlastních a spojeneckých ozbrojených silách je nutné personalizovat** — především pokud jde o sociální skupinu vojáků z povolání a v mládežnickém tisku jak na vojáka základní služby, tak na mladého důstojníka. Informace pro vojáky v záloze je nutné specifikovat vzhledem k rozdílnostem ve struktuře čtenářů toho nebo onoho centrálního denního tisku.